

СОДРЖИНА

МИТКО ИЛИЕВСКИ: Маркс и самоуправањето * ЈОВАН СТРЕЗОВСКИ: Четири песни * СОТИР ГУЛЕВСКИ: Врело сиркање низ мазгалчињата од вечната * РИСТО Г. ЈАЧЕВ: Патување * ТРАЈАН ПЕТРОВСКИ: Претсмртниот портрет на Петрета Лито * ДРАГАН ЈАНЕВСКИ: Две песни * МИОДРАГ ДРУГОВАЦ: Личности и струења во македонската литературна критика (II) * ОД СОВРЕМЕНАТА ЦРНОГОРСКА ПОЕЗИЈА * ГЕОРГИ СТАЛЕВ: Помеѓу традицијата и новите настојувања (за поезијата на Среќко Косовел) * РАДОИЦА ТАУТОВИК: Структуралната поезика и поетската вредност * МАРКО КИТЕВСКИ: Како настанала народната песна за Гурчин Слатинчето * ГОРГИ МИЉКОВИК: Македонските комунисти во Петроград 1918 г. * ЦАНЕ ЗДРАВКОВСКИ: Максимално ангажиран роман * ИВАН ИВАНОВСКИ: Театарска хроника * ЕВТИМ ТАКОВСКИ: „Црноборје“ на Петар Ширилов * ТОДЕ ИЛИЕВСКИ: „Кралот на лебедите“ на Санде Стојчевски * ЈОРДАН ПЛЕВНЕШ: За вредноста или бизарноста на творечките аспекти и за двете премиерни изведби на „Хамлет од Долно Гаштани“ * СОЊА АБАЦИЕВА — ДИМИТРОВА: Ликовен преглед * БЛАЖЕ КИТАНОВ: „Плутото“ на Иван Точко * ТАНАС НИКОЛОВСКИ: Избор од поезијата на Б. Конески на руски.
БИБЛИОТЕКА „СОВРЕМЕННОСТ“ ОД СЕМЕЈНАТА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА НА КАРЛ МАРКС (редакција и превод: д-р Вера Јанева — Стојановик)

C. 411-413

ГОД. XXIII БРОЈ
МАРТ-АПРИЛ 1973

есивна
а Ке-
гоа се
итич-
нен

индивидуализиран ликовен јазик. Особено впечатливи му се мајките со деца, седенките со личности во гро план. Одделни делови од нивните тела се предимензионирани, со намерна желба за робустност (рака, нога, дојка), со потенцирање некои аспекти од рурално-рустичниот амбиент на кој се одвива сцената. На тој начин станува близок до надреалистите и го акцентира нивното значење, облевајќи ја воедно со лична нота укажаната мисловна повекослојност. Претходното ќе биде и најатрактивниот елемент во неговите слики. Она што исто така го задржува нашето внимание е и интересната пластична структура на композицијата, пред сè во начинот на групирањето на луѓето (концентрично или паралелно градење редот на фигуриите). Во сето тоа, претставите на Кастрати се решавани дводимензионално, со сликање во плотни, со многу линеаризми и честа омеѓеност на инаку мошне интересните колористички аранжмани (пред сè умбри-природни бои во топол, облагороден тонски регистар).

Сите овие дела, како ода на работата и поезија на баналностите се почесени со човековото присуство, Човечката фигура е достоинствена, здржана и цврста — како столб на семејството, на егзистенцијата, на уметниковиот и ликовен и идеен претекст. Тоа што Кастрати го хуманизира својот уверлив свет и го протолкувал низ мотивите на еден свој пластичен критериум, е момент што уште повеќе нè сродува со неговата безгрижна Аркадија.

„ПЛУТО“ НА ИВАН ТОЧКО

Блаже Китанов

Иван Точко, несомнено еден од нашите најистакнати творци на полето на прозата (расказот, новелата), овојпат својата творечка дарба ни ја претставува преку драмското дело во осум сцени „Плутото“.*

Дејствието се одвива во 1941 година во Македонија, окупирана од фашистичка Бугарија.

Самото време, окупацијата како катаклизма во која се нашле „јунаците“ на „Плутото“, иритира секој да се открие каков што е највистински. Во тие денови, немирни и полни со опскурност и измачувачки претензии од страна на непријателот, Борис, човек со разгорени идеи за подигање моралот на македонскиот народ на оружана борба потопува брод во езерото (со што почнува заплетот на делото) за да не падне во рацете на бугарскиот окупатор. Правејќи со тоа демонстраторски чекор непријатен за непријателот, приморан е да планира бегство за Грција, а оттаму во Бугарија кај својот пријател Бенчо Орешков, со кого се запознал и поминал повеќе време во Флорина почнува да пропаѓа, нејзиниот свет исчезнува, влегува во затвореност, неподнослива херметичност, а како резултат на тоа таа станува вистинско плуто, — „бесчувствено тапо“.

* Издание на „Современост“ 1972 год.

Париз. И додека непријателот сè уште не презел казни мерки против Борис, за неговата судбина најмногу стравува неговата сестра Флорина, пропадната уметничка-музичар. Уште како мала фантастично свирајќи на пијаноото, а по известно време се решава да оди на музичката академија во Белград. Тука светот ја освојува; се запознава со Боса, девојка со патриотски егзалтации, комунистички идеи и чувства, кои со времето и самата Флорина ги прифаќа. Приредувајќи концерти пред музичката младина од Белград и ширум Југославија таа постигнува чудесна слава. Светот, луѓето околу неа ја сакаат, почитуваат, ѝ се восхитуваат на нејзиното свирење.

Меѓутоа, за време на одморот во своето родно место, таа се запознава со дипломираниот лекар на медицинскиот факултет во Виена по име Александар (Сашо) за кого и се омажува. Овој човек со нехармоничен дух и голема одбојност, противник на секакви слободољубиви идеи (кои Флорина ги гати), љубоморен на светот што ѝ се восхитува за време на свирењето, ѝ забранува секаков контакт со пијаното. Од тој момент

Не помалку за судбината на Борис се грижи и добрата Ана, сестра на Александар, Хрисула, бивша учителка и Катерина, нејзин обожавател. И додека стравот сè повеќе ги напаѓа, искрснува и друг проблем, кој ќе биде возбудлив момент во понатамошниот тек на драмата. Тој проблем е Иван адвокатот, другар на Драган („свршеникот“ на Ана), кој по организирањето на демонстрации во градот го прогонува полицијата. На ваков чекор не се осудува Драган (адвокат), човек, сличен по „достоинство“ на Александар, за кого и самата Ана ќе рече:

„... Во оваа ваква ситуација на луѓе, како што е Драган, на кои сите сметавме и очекувавме да застанат на чело на оружената борба, пасивноста на такви луѓе равна е на предавство“.

Барањето на Катерина да се сокрие Иван адвокатот, кого полицијата го бара жив или мртов, во саботата на Сашо, го прифаќа Ана, а потоа Флорина и Хрисула. Ете токму тој страв за судбината на овој човек ќе стане вистинска катарза и момент на искушение, зашто пред заминување Борис им соопштува дека мора да замине поскоро, бидејќи блокадата ќе биде извршена во најскоро време. Блокадата почнува. И додека прашањето за спас на Ивана останува отворено, зашто кога Сашо ќе дознае каков човек се крие во неговата куќа, веднаш ќе го предаде на милицијата и ќе ги изгради заштитниците на Ивана, во тој момент Флорина се решава да истапи против своето плуто, своето долго отуѓување, со што прави решителен чекор кон својата еманципација. За илустрација најдобро е да ја проследиме нејзината реплика:

— Овој пат мој ќе биде последниот збор. Доста беше попуштање... Од сè се откажав, сè напуштив... Какво безумство. Но не е тој виновен... Никогаш не застанав како што треба пред него. Како да бев маѓепсана Не сетив кога се најдов на самото дно од неговата мрежа... Станав плуто... Тапо, бесчувствено плуто, — кое не го брануваат тајните на длабочините, ни убавините на височините... Бесцелно пливав.

принурен

Се одржував на површината. Пливав... Не ми е тешко. Кога си решил..., кога знаеш и имаш зошто...“ (почнува заплетот на делото).

Така, по барање во болницата, каде не го наоѓа, Флорина успева да го дочека Александар дома по полноќ. Растреперено таа му соопштува сè и го проколнува да ја викне болничката кола за да го сокрие во некоја шок соба и на тој начин да го спаси Иван. Изненаден од изјавата и постапката на Флорина тој веднаш се обидува да и јави на милицијата. Меѓутоа, пред молбата на Флорина и изјавата дека ќе се самоубие, пред ненадејното, но храбро и замолувачко присуство на Ана и Хрисула, тој останува вчудоневиден, нем и душевно изгубен. Така, тој е приморан да стори она што не го сака и не му одговара, приморан е да ја викне болничката кола.

Во последен момент спасена е една чест, уништена е една бариера, победено е едно време, победено е едно долго измачувачко плуто.

Со кратка фабула, речиси сосема редуцирана, И. Точко успеал да наслика интересна автентична атмосфера на едно време од едно поднебје, пенетрирајќи извонредно во психата на човекот, со што драмата „Плуто“ ни се наметнува како психолошка творба.

Од ликовите на Флорина, Борис, Ана, Катерина, писателот изградил еден синтетички лик кој претставува инкарнација на немирниот и побуненички македонски дух, вперен против непријателот — бугарскиот окупатор. Од друга страна, пак, преку ликовите на Александар и Драган ја дава опачината на еден дел од македонскиот народ.

Иван Точко „...Сепак си останува традиционалист во добрата смисла на зборот, то ест приврзеник на реалистичното јасно и концизно кажување, толку евидентно присутно во сите негови книги раскази, но овој пат далеку позадлабочено, позгуснато, посублимирано“... (Иван Ивановски).

Секако дека со „Плуто“ на И. Точко се зголеми бројот на квалитетните драмски творби во нашата литература.

(1973)